

schiedenis geworden, zeer lezenswaard, maar een samenhang is ver te zoeken. Als zodanig heeft het niets te maken met het begrip 'urban history', dat de schrijver zelf in zijn Verantwoording op bladzijde 7 gebruikt. De vraag rijst zelfs of Van Oorschoot op de hoogte is van de theoretische, methodologische en praktische resultaten van de 'urban history'. Zijn streven om een samenvattende geschiedenis van Eindhoven in de negentiende en twintigste eeuw te schrijven op basis van een reeks wetenschappelijke voorstudies' noemt hij 'ambitueus en baanbrekend' (7). Ambitueus is het zeker, baanbrekend niet en behoudens hoofdstuk 17 is Van Oorschoot in zijn streven blijven steken.

F.A.M. Messing

C.A. Tamse, ed., *De monarchie in Nederland* (Amsterdam-Brussel: Elsevier, 1980, 240 blz., f39,50, ISBN 90 1003 401 1).

Na het 'Voorwoord' van Tamse, opent deze bundel met een informatief artikel van Cramer, 'De kroon op het werk van 1813', dat de geschiedenis vertelt van de soevereiniteitsopdracht aan Willem I en zijn aanvaarding van de koninklijke waardigheid. Men vindt er de bekende feiten nog eens op een rij. Een mogelijk punt van kritiek is, dat de staatkundige gebeurtenissen van de eerste tijd na 1813 in dit verhaal voornamelijk uit de Oranjekoker lijken te komen. De nationale voorbereiding op 'het werk van 1813' blijft wat onderbelicht, en dat geldt dan tevens voor de rol daarin van de beide Bonapartes die voor Willem I de koninklijke sponde opgedekt hebben. Bij de behandeling van de gebiedsuitbreiding die de oude Republiek in het zuiden verkreeg, en door Falck diplomatiek werd voorgesteld als *Tagrandissement de la Belgique*', tekent Cramer aan, dat met de vestiging van het koninkrijk als eenheidsstaat teveel haast is gemaakt; een *vitium origines* dat historiografisch onderbelicht is gebleven (12, 35). Gezien de zwakte die aan een federatie inherent werd geacht, was de federatieve gedachte in 1814-1815 anderzijds internationaal betrekkelijk kansloos en daarmee niet erg actueel.

In de door de auteur A.P.J. van Osta als essay bestempelde bijdrage over 'Plaats en functie van de negentiende-eeuwse monarchie' komen de verschillende Europese verschijningsvormen van de monarchie ter sprake. Van Osta ontwikkelt daarvan, zij het met wat passende slagen om de arm, een typologie, uitgaande van de antwoorden die gevonden werden op het post-revolutionaire probleem om voor het vorstelijk gezag een maatschappelijke basis te vinden.

De meest gerichte en omvattende analyse van het functioneren van de vorst in de Nederlandse samenleving, en daarmee een specificatie van het voorgaande artikel voor ons land, geeft Tamse in zijn bijdrage over 'Plaats en functie van de Nederlandse monarchie in de negentiende eeuw'. In opzet en uitwerking vormt deze 'terreinverkenning' mijns inziens de interessantste bijdrage aan de bundel. In eerste aanzet schetst Tamse de feitelijke rol van de eerste drie Oranje-soevereinen in staatkundig, nationaal en sociaal opzicht als resultaat van de wijze waarop en de mate waarin de nationale verhoudingen en de persoonlijkheid van de vorst op elkaar afgestemd waren. Na het gebrekkig functioneren van de monarchie onder Willem III kreeg de monarchie, als enige integrerende instelling die voorhanden was, nieuwe nationale betekenis met de toenemende pluriformiteit van de samenleving als gevolg van emancipatie, verzuiling en massificatie van het politieke leven. De wijze waarop de opvolgsters van Willem III aan hun taken gestalte gaven, valt spijtig ge-

noeg buiten het kader van dit artikel, dat er op het eind - niet het overtuigendste deel ervan overigens - dan ook slechts kort op ingaat.

W. Drees Sr. behandelt onder de in zekere zin pleonastische titel 'Kroon en ministers' de verhouding tussen vorst en kabinet. Hoe die voornamelijk op conventies stoelende verhouding aanleiding kan geven tot constitutionele problemen, illustreert hij met name voor de periode-Wilhelmina met enkele momentopnames. Zijn inmiddels wel bekende positieve waardering voor een zelfstandige staatkundige rol van de koning(in) blijkt uit de kritiek die hij vervolgens geeft op huidige politieke gewoontes welke aan die rol afbreuk doen.

G. Puchinger stelt in 'Iets over nationaal koningschap en historisch calvinisme', dat het hier besproken boek een tweeledig doel kan vervullen, namelijk enerzijds kan dienen om de Oranjegezindheid historisch te funderen, en anderzijds te beschouwen is 'als voorstudie voor een noodzakelijk nieuw aan te vatten onderzoek op gebied van staatsrecht en historie' (158). Via nogal wat omwegen wijst de auteur op een zijns inziens nijpend gebrek aan theorievorming, ook vanuit calvinistische hoek, omtrent de constitutionele positie van het staatshoofd. Opvallend in zijn met veel citaten gelardeerde bijdrage, en als het ware ter illustratie van dat gebrek, is de ouderdom van zijn referentiemateriaal. Het meest geciteerde werk bijvoorbeeld - Puchinger neemt er soms paginalange staatsrechtelijke en historische beschouwingen uit over - is van J. Bosscha en dateert van 1863. Een belangrijk deel van het artikel is gewijd aan een op gedragen toon en *ad maiorem gloriam* van de nu koninklijke dynastie geschreven schets van ons verleden, waarin het eerst Filips II en de 'onnozele' Granvelle (171) en vervolgens de regenten zijn, die het goede werk van de Oranjes dwarsbomen. Merkwaardig is (onder andere), dat aan het einde van die schets G.K. van Hogendorp geciteerd wordt als 'nóg een getuige van naam' (185), nadat eerst de voorzitter der Staten-Generaal uit maart 1815 aan het woord was gelaten - dus diezelfde Van Hogendorp. Het 'iets over historisch calvinisme' blijft met dat al beperkt tot enkele observaties betreffende voornamelijk anti-revolutionaire constitutionele denkbeelden. Zaken als het protestants natiebesef en de rol daarin van Oranje, door Tamse aangestipt in het kader van de negentiende eeuw, komen jammer genoeg niet of nauwelijks aan bod.

Informatiever is het kernachtige artikel van J. Bank, getiteld 'Katholieken en de Nederlandse monarchie. Tussen staatsraison en populariteit'. Voor de doorgaans positieve houding van het katholieke volksdeel tegenover de monarchie noemt Bank een drietal redenen, te weten de vertrouwdheid van de katholieken met de koninklijke symboliek in leer en eredienst, hun afkeer van sociale onrust gekoppeld aan de vereenzelviging van monarchie met maatschappelijke orde, en tenslotte de populariteit die Oranje zich ook bij de katholieken verwierf tijdens de laatste oorlog. Een korte analyse wijdt Bank nog aan de staatsopvattingen van de vooroorlogse katholieke leiders en aan de politieke beroering rond Irenes geloofsovergang.

A.M. Donner geeft in 'Erfelijk en onschendbaar' enkele lapidaire notities over de historische achtergrond van beide begrippen. Hoewel de aanhef van zijn artikel een poging tot duidelijke omschrijving van de staatkundige betekenis van het koningschap kan doen verwachten, moet ook Donner toegeven dat dit een bijna onmogelijke opgave is. Niettemin tracht hij de waarde van de monarchale staatsvorm, juist ook voor het functioneren van de democratie, kort aan te geven.

J.L. Heldring schreef de laatste bijdrage, getiteld 'Van sacraal symbool tot verzorgingsstaatshoofd'. Door zijn ironische toon valt het artikel in dit boek bepaald op. Overigens vraag ik mij af, of over de nationale rol van Juliana niet meer te zeggen valt dan voornamelijk dit, dat zij gevoelens van vertederling opwekte, en of de betekenis van het begrip 'verzorgingsstaatshoofd' inderdaad met name hierin gelegen is, dat deze 'de niet-materiële

consumptiebehoeften van de massa moet zien te bevredigen' (229).

De bundel bevat een aantal voor de gedachtenvorming over de monarchie in haar vroegere en huidige betekenis waardevolle artikelen. Gezien het problematische karakter van die betekenis is het echter jammer, dat de functie van het koningschap, zijn feitelijke rol in de samenleving, niet consequenter is behandeld in alle artikelen. In dat geval had Tamse in zijn 'Voorwoord' de 'verwarrende, maar fascinerende betrekkingen tussen de Nederlandse staat en de monarchie, tussen het Nederlandse volk en het Oranjehuis' kunnen aanwijzen als centrale thematiek van de bundel, en was er van de vragen van de huidige generatie waarop Tamse doelt in zijn 'Voorwoord', tenminste één duidelijk gesteld, en wellicht ook beantwoord.

R. van der Pluym

G.L. de Brabander, *Regionale structuur en werkgelegenheid. Een economische en geografische studie over de Belgische lange-termijn-ontwikkeling* (Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België, Klasse der letteren XLV, nr. 102; Brussel: Paleis der Academiën, 1983, 222 blz., BF700,—, ISBN 90 6569 310 6).

Sinds de tweede wereldoorlog is de belangstelling in de Westerse wereld voor de problematiek van de regionale ontwikkeling sterk toegenomen. Getuige hiervan is de vloed aan wetenschappelijke publikaties gewijd aan dit onderwerp. In België is het regionale debat steeds in sterke mate beheerst geweest door de emotioneel geladen communautaire moeilijkheden. Bovendien heeft het voortdurend gekibbel over de Vlaams-Waalse tegenstellingen vaak geleid tot een verregaande verwaarlozing van de ontwikkelingen die zich binnen het Vlaamse en Waalse gewest afspeelden.

Het zijn precies deze 'intra-regionale ontwikkelingen' die centraal staan in het werk van G.L. de Brabander. In 'Regionale structuur en werkgelegenheid' analyseert hij de werkgelegenheidsstructuur van en evolutie in de negen Belgische provincies tussen 1846 en 1979, waarbij de bedoeling vooropstaat 'bij te dragen tot een kwantitatief kader voor de economische geschiedenis van de regio's' (8). De vragen die hierbij voornamelijk aan bod komen zijn de volgende: waarom zijn de verschillende bedrijfstakken ongelijk gespreid of met andere woorden in welke mate kan er gesproken worden van regionale verschillen in de werkgelegenheidsstructuur? Welke zijn de gevolgen geweest van die structuurverschillen voor de regionale werkgelegenheidsontwikkeling op de langere termijn?

Vooraleer de behandeling van deze vragen aan te vatten gaat de auteur in een eerste hoofdstuk in op de afbakening in de ruimte (de provincies als geografische basiseenheid) en in de tijd, op de definiëring van het gehanteerde werkgelegenheidsbegrip en op de classificatie van de bedrijfstakken. Op basis van een grondige en kritische analyse van de verschillende Volks-, Handels- en Nijverheidstellingen worden tenslotte data-matrices voor de jaren 1846, 1896, 1910, 1937, 1947, 1961 en 1970 weerhouden. Voor de meer recente periode (1973, 1976, 1979) wordt een beroep gedaan op de cijfers gepubliceerd door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid. (Alle data-matrices worden weergegeven in de bijlagen bij de tekst.) In het tweede hoofdstuk wordt aan de hand van de verzamelde data een algemeen beeld geschetst van de nationale groeidyndamiek en het conjunctuurverloop tussen 1846 en 1979. Tevens wordt bondig ingegaan op de lange termijn ontwikkeling en de regionale spreiding van de werkgelegenheid in de drie hoofdsectoren, met name de agrari-